

Samoprocjena učenika o razvijenosti emocionalnih kompetencija

Hazim Selimović, Nermin Mulaosmanović, Zehrina Selimović

SAŽETAK: Problem razvijenosti emocionalnih kompetencija, posebno kod učenika osnovne škole, je kompleksno i nedovoljno istraženo područje na našim prostorima, pa je upravo navedena problematika tema ovog rada.

Osnovni cilj našeg istraživanja je ispitati i utvrditi nivo razvijenosti emocionalne kompetencije kod učenika osnovne škole, utjecaj spola i razreda koji učenici pohađaju na samoprocjenu emocionalnih kompetencija i vezu školskog uspjeha i samoprocjene emocionalnih kompetencija.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 358 ispitanika učenika osnovnih škola na području Srednjobosanskog kantona.

Rezultati istraživanja pokazuju da je visok nivo samoprocjene učenika o razvijenosti emocionalnih kompetencija, zatim da postoji utjecaj spola i škole koju učenici pohađaju na samoprocjenu emocionalnih kompetencija, te da postoji povezanost školskog uspjeha i nivoa razvijenosti emocionalnih kompetencija

Ključne riječi: *emocija, kompetencija, učenici, utjecaj škole, utjecaj roditelja*

Self-assessment of Students on Development of Emotional Competences

ABSTRACT: The problem of development of emotional competencies, especially in elementary school is a complex and insufficiently explored area in our region, therefore the above mentioned issue is the subject of this paper.

The main goal of our research is to examine and determine the level of development of emotional competences in elementary school, the impact of gender and school grade on self-assessment of emotional competences and correlation of school success and self-assessment of emotional competences.

The survey was conducted on a sample of 358 examinees - primary school students, in the area of Middle Bosnia Canton.

Research results show that there is a high level of self-assessment of students on development of emotional competences. In addition, there is the impact of gender and school they attend on the self-assessment of emotional competences, and there is a connection of school success and the level of development of emotional competences.

Keywords: *emotion, competence, students, the impact of school, the impact of parents*

UVOD

Emocionalne kompetencije su najbolji pokazatelj emocionalne zrelosti koja posebnu važnost ima u periodu formiranja ličnosti, prvenstveno za osnovnoškolski uzrast na koji se i odnosi ovo istraživanje.

„Emocija je obično izazvana svjesnim ili nesvjesnim vrednovanjem nekog događaja bitnog za neki važan cilj, emocija se osjeća kao pozitivna kad se cilj ostvaruje, a kao negativna kad je ostvarivanje cilja spriječen (Oatley i Jenkins, 2003, str. 93).

Dok emocionalne poteškoće predstavljaju preduvjet za razvoj psihosocijalnih poremećaja, može se reći da je zdrav emocionalni život preduvjet za postizanje sreće i blagostanja.

Kada se govori o emocijama, posebno treba naglasiti važnost kompetencija.

Prema Chisholm (2005) kompetencija podrazumijeva sposobnost primjene znanja, sposobnosti znati - kako reagirati u stabilnim ili ponovljenim situacijama, a dva elementa su ključna i to: primjena onoga što neko zna i što može učiniti na specifičnom zadatku ili problemu, te biti spreman za transfer ove sposobnosti u različitim situacijama.

Poznate su brojne vrste kompetencija a u ovom radu, poseban osvrt je na emocionalnim kompetencijama. Emocionalne kompetencije su sposobnost ispoljavanja, prepoznavanja, razumijevanja, usmjeravanja, kao i kontroliranja emocija.

„Emocionalna inteligencija se smatra skupom kompetencija koje omogućuju prepoznavanje vlastitih i tuđih emocija, tačno izražavanje vlastitih emocija i pomaganje drugima da izraze svoje, razumijevanje vlastite i tuđe emocije, upravljanje vlastitim i prilagođavanjem tuđim emocijama, te upotrebljavan vlastite emocije i vještine svojstvene emocionalnoj inteligenciji u različitim životnim područjima, kako bi

bolje komunicirali, donosili dobre odluke, određivali svoje prioritete, motivirali sebe i druge, te održavali dobre međuljudske odnose" (Chabot i Chabot, 2009, str. 63).

„Pojam emocionalne kompetencije se može definisati kao sposobnost ili spremnost ličnosti da razumije vlastite, kao i emocije drugih, da vlada svojim emocijama i da ih nadograđuje ili usavršava, te koristi u socijalnim i životnim situacijama. Ovaj pojam se najbolje može shvatiti u kontekstu cjelovitog funkcionisanja ličnosti" (Suzić, 2005, str. 77).

Prema pomenutom autoru, kao primjer se može navesti da nije moguće posmatrati emocionalnost bez moralnog aspekta ili bez altruizma i empatije kao socijalnih aspekata emocionalnosti.

Ipak, sintagmu emocionalne kompetencije ne treba shvatiti tako široko kao pojam emocionalnosti, naglasak je na kompetencijama koje omogućavaju ličnosti da ovlada vlastitom emocionalnošću i ako se taj proces ovladavanja teško može zamisliti u idealnoj formi.

Emocionalne kompetencije koje bi trebala posjedovati učenici naših osnovnih škola su mnogobrojne, ali ovdje ćemo analizirati one koje ćemo provjeravati u empiriskom djelu ovog rada.

Emocionalna svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija - da bi učenik naučio kontrolisati svoje emocije, prvo ih mora prepoznati, nužno je da ih zna dijagnosticirati. Na osnovu pregleda komponenti emocionalne svijesti koje je naveo Goleman može se vidjeti da je ova kompetencija izuzetno važna za emocionalni odgoj, za organizovano djelovanje škole za podršku djeci u izgradnji zdrave emocionalnosti (Suzić, 2005).

Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita je kompetencija koja se povezano uz emocije prvenstveno zato što se u njoj osnovi nalaze instinkti i nagoni, a uz njih primarne emocije, kao što su strah, srdžba ili sreća. Suprotno samopouzdanju je osjećanje nesigurnosti kojem u osnovi leže negativne emocije. Ono što je izvjesno, je da samopouzdanje predstavlja emocionalnu kompetenciju jer se zasniva na nadi, sreći, zadovoljstvu i drugim pozitivnim emocijama koje proizlaze iz kompetencija koje osobi daju jasan osjećaj vlastitih moći i limita. Jasan osjećaj vlastitih moći i limita i samopouzdanje predstavlja kompetenciju koja treba svakom čovjeku u svim vremenima (Suzić, 2005).

Samokontrola, kontrola ometajućih emocija i impulsa je kompetencija za koju mnogi vjeruju da je ključna ili najistaknutija među ostalim emocionalnim kompetencijama. Ovu samokontrolu ne treba shvatiti kao emocionalnu neosjetljivost ili kao robotizovanu emocionalnost. Radi se o kontroli ometajućih emocija i impulsa, o kontroli svih emocija koje mogu blokirati korisne i potrebne akcije i misli osobe. Neophodno je razlikovati kontrolu od potiskivanja emocija. Kod kontrole se radi o emocijama kojih je čovjek svjestan, za koje može iskazati intenzitet i njihovo štetno ili korisno dejstvo. Kod potiskivanja emocija radi se o svjesnoj ili nesvjesnoj kognitivnoj zabrani ili barijeri koju ličnost postavlja pred jednu ili više emocija.

Empatija i altruizam je kompetencija koja se bazira prvenstveno na ljubavi kao emociji ali i na drugim emocijama. Ako bi se navedena kompetencija nominovale kao empatija bez altruizma, u osnovi bi joj

bile moguće i negativne pored pozitivnih emocija. Ova kompetencija je nominovana kao empatija i altruizam zato što altruizam znači čovjekoljublje, a u ovoj složenici usmjerava kompetenciju ka pozitivnim emocijama.

Istinoljubivost, izgradnja standarda časti i integriteta – pod istinoljubivošću Goleman (1998) podrazumijeva sljedeće: djelovati etički i ne plašiti se grdnje zbog toga, graditi povjerenje putem veza i autentično, priznati vlastite greške i suprotstaviti se neetičkim aktima ostalih. Pregled razrade istinoljubivosti i savjesnosti koji je naveo Goleman, pokazuje da se radi o kompetenciji koja se bazira prvenstveno na emocijama (Suzić, 2005).

Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena predstavlja emocionalnu kompetenciju koja je usko vezana sa kreativnošću i self-konceptom. Jasno je da adaptabilnost ne ide bez emocionalne stabilnosti ličnosti, bez snage osobe da se susretne sa promjenama. Čovjek koji želi da uči mora sebi prvo priznati da nešto ne zna ili da nedovoljno dobro zna. Tek nakon ovog samovrijednovanja pojedinac može da pristupi efikasnom učenju. Adaptabilnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena prema Goleman (1998) znače biti otvoren za nove ideje i pristupe, biti fleksibilan u reagovanju na promjene. Navedeni autor razlikuje inovaciju i adaptabilnost. Njegova razrada inovacije i adaptabilnosti se prvenstveno orijentiše na kreativnost (Suzić, 2005).

Inovacija, otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije je kompetencija koja se bazira na emocionalnosti ali ima prvenstveno kognitivni manifestni izraz, poznat kao kreativnost. Prema Goleman (1998) emocionalna podloga rada inovatora je u zadovoljstvu koje prati njihovu originalnost. Inovacija, otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije kao kompetencija u sebi sadrži emocionalnu potrebu čovjeka za prijatnim osjećanjima koja prate željene aktivnosti. Ova kompetencija predstavlja i bitan uslov sretnog života (Suzić, 2005).

Brdar i Bakarčić (2006) navode da se emocionalno kompetentni pojedinci uspješnije suočavaju sa stresnim situacijama, dok su emocionalno nestabilni pojedinci skloni negativnim osjećajima poput zabrinutosti i anksioznosti.

Razvoj emocionalnih kompetencija predstavlja aktuelan problem posebno zbog toga što je intenzivnije zastupljen tek u novijim istraživanjima, ali i zbog nepridavanja zasluženog značaja navedenoj tematici od strane tradicionalne škole, kao i neophodnosti za uvođenje inovacija kada je u pitanju savremena škola. Pored utjecaja škole na razvoj emocionalnih kompetencija općenito, važno je istaći i povezanost školskog uspjeha i emocionalnih kompetencija.

Bitno je naglasiti i presudnost utjecaja roditelja na razvoj emocionalnih kompetencija djece, a koji može imati kako pozitivne tako i negativne posljedice na sve životne situacije.

Poseban akcenat u ovom radu je na samoprocjeni učenika osnovne škole o razvijenosti emocionalnih kompetencija, kao i na uzvrđivanju razlika s obzirom na spol i razred koji učenici pohađaju, na pojedine grupe emocionalnih kompetencija, te povezanost između školskog uspjeha i emocionalnih kompetencija.

Cilj u našem istraživanju jeste da se ispita nivo razvijenosti emocionalnih kompetencija kod učenika osnovne škole.

METODE RADA

Postupci

Ispitivanje emocionalnih kompetencija vršilo se anketnim upitnikom. Prije samog anketiranja ispitanici su upoznati sa značajem samog istraživanja i načinom popunjavanja pitanja u upitniku. Takođe ispitanicima je objašnjeno da je anketiranje anonimno i da služi za naučne svrhe. Svaki učenik je dobrovoljno odgovarao na postavljena pitanja tako što je na listu za odgovore zaokruživao svoje procjene u odnosu na tvrdnje koje je čitao testator. Ritam postavljanja pitanja omogućio je da se odgovori daju brzo i iskreno, a ispitanik kome nešto ne bi bilo jasno mogao je dići ruku i postaviti pitanje tokom testiranja. Ovim načinom željelo se postići da istraživanje teče odgovarajućim tempom i da se uklone sve nejasnoće ukoliko se pojave. Trajanje ankete bilo je od 30 minuta.

Uzorak

Uzorak istraživanja čini 358 učenika osnovnih škole u Srednjobosanskom kantonu. Muškog spola je 51,7 % ispitanika i 48,3 % ispitanika ženskog spola. Uzorak s obzirom na uspjeh obuhvata 12 % učenika s dobrim školskim uspjehom, 33,2 % učenika s vrlo dobrim i 54,7 % učenika s odličnim školskim uspjehom. U odnosu n razred uzorak čini 19,8 % učenika četvrtog razreda osnovne škole, 20,7 % učenika petog razreda, 19,3 % učenika koji pohađaju šesti razred, 19 % učenika sedmog i 21,2 % učenika koji pohađaju osmi razred osnovne škole.

Instrument

Za ispitivanje emocionalnih kompetencija učenika korišten je dio instrumenta BEL-indeks koji je prilagođen za potrebe ovog istraživanja. Ovaj instrument se sastoji od dva dijela. U prvom dijelu upitnika ispitivani su opći podaci o ispitaniku: škola, spol, razred i školski uspjeh učenika. U drugom dijelu upitnika ispitanici su se kroz 21 ajtemu vršili samoprocjenu svojih emocionalnih kompetencija.

Samoprocena emocionalnih kompetencije je skaler u kome su učenici vršili svoju samoprocjenu razvijenosti emocionalnih kompetencija. Skaler ima sedam subtestova i to: Emocionalna svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija, Samopouzdanje, jasan osjećaj svojih i tuđih emocija, Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita, Samokontrola, kontrola ometajućih emocija i impulsa, Empatija i altruizam, Istinoljubivost, izgradnja standarda časti i integriteta, Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena,

Inovacija, otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije

Instrument se primjenjivao na nivou subtestova, a na pitanja će se odgovarati petostepenom skalom Likertovog tipa i to: 1 = ne, nimalo, nikad; 2 = djelomično, ponekad; 3 = prilično, često, pola – pola ili 50% ; 4 = većinom, uglavnom i 5 = potpuno, uvijek.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 1 srednja vrijednost svih tvrdnji u samoprocjeni razvijenosti emocionalnih kompetencija je $M=3,78$ a rezultati se kreću u rasponu od $M=2,69$ kao ispodprosječna vrijednost za subtest (Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena) do $M=4,60$ za (Empatiju i altruizam). Nalazi pokazuju da su učenici iznad prosječno samoprocjenili šest od sedam subtestova.

Posmatrano po pojedinim tvrdnjama unutar subtestova empatija i altruizam kao iznaposredno vrednovane varijable naglašava se tvrdnja „Osjećam se vrlo lijepo kada nekom mogu pomoći“ sa vrijednošću $M=4,80$ i tvrdnja „Kada je moj drug uzbuđen ili kada plače, pričem mu, razgovaram s njim kako bih mu pomogao/la“ čija je vrijednost $M=4,38$

U okviru subtest Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena čija vrijednost aritmetičke sredine je ispodprosječna najnižu vrijednost imaju tvrdnje „Ljudi ne vole istinu, zato se i ne trudim da im ja kažem“ sa vrijednošću $M=2,07$.

Navedene vrijednosti t-testa i njihovih značajnosti p pokazuju da da postoji statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika na tvrdnje o emocionalnim kompetencijama i da postoji visok stepen pouzdanosti da ove rezultate možemo primjeniti na populaciju.

Drugi cilj našeg istraživanja se odnosio na ispitivanje razlika između spola na varijablama samoprocjenu emocionalnih kompetencija. Rezultati u Tabeli 2 pokazuju da postoji statistički značajna razlika aritmetičkih sredina (M), između ispitivanih skupina kod tri od sedam subtestova koji se odnosi na emocionalne kompetencije koja je utvrđena t -testom i to za samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita ($t=-1,97$); samokontroli, kontrola ometajućih emocija i impulsa ($t=-2,24$), i empatija i altruizam ($t=-2,64$). Rezultati su na nivou zaključivanja od ($p<0,01$ i $p<0,05$), i svaki od njih je u korist djevojčica.

Treći cilj našeg istraživanja odnosi se na ispitivanje dobnih razlika (razreda) u odnosu na samoprocjenu emocionalnih kompetencija. Nalazi jednofaktorske analize varijanse pokazuju da postoji statistički značajna razlika ($p<0,01$ i $p<0,05$) između srednjih vrijednosti samoprocjenu razvijenosti emocionalnih kompetencija dobnih grupa.

Tabela 1. Deskriptivna statistika za grupe emocionalnih kompetencija

Emocionalne kompetencije	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t-vrij</i>	<i>p</i>
Emocionalna svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija	358	3,62	0,72	3,6159	0,00
Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita	358	3,91	0,68	3,9029	0,00
Samokontrola, kontrola ometajućih emocija i impulsa	358	3,48	0,90	3,4842	0,00
Empatija i altruizam	358	4,60	0,63	4,6034	0,00
Istinoljubivost, izgradnja standarda časti i integriteta	358	4,33	1,02	4,3324	0,00
Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena	358	2,69	0,84	2,6853	0,00
Inovacija, otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije	358	3,86	0,81	3,8603	0,00
Zbir- emocionalne kompetencije (skaler)	358	3,78	0,38	3,7835	0,00

Tabela 2. Emocionalne kompetencije s obzirom na spol

Emocionalne kompetencije	Spol	N	M	SD	t - vrijednost	Značajnost p
Emocionalna svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija	muški	185	3,61	0,76	-0,13	0,88
	ženski	173	3,65	0,68		
Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita	muški	185	3,84	0,64	-1,97	0,05
	ženski	173	3,99	0,71		
Samokontrola, kontrola ometajućih emocija i impulsa	muški	185	3,38	0,91	-2,24	0,02
	ženski	173	3,50	0,87		
Empatija i altruizam	muški	185	4,52	0,63	-2,64	0,00
	ženski	173	4,69	0,62		
Istinoljubivost, izgradnja standarda časti i integriteta	muški	185	4,36	0,97	0,46	0,64
	ženski	173	4,31	1,08		
Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena	muški	185	2,75	0,88	1,41	0,15
	ženski	173	2,62	0,78		
Inovacija, otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije	muški	185	3,84	0,81	-0,54	0,59
	ženski	173	3,88	0,83		

Tabela 3. Jednofaktorska analiza varijance ANOVA za nezavisne uzorke (F-test)

Emocionalne kompetencije	Razred	N	M	SD	F	p
Emocionalna svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija	četvrti	71	3,28	0,55	6,412	0,00
	peti	74	3,81	0,76		
	šesti	69	3,76	0,74		
	sedmi	68	3,60	0,78		
	osmi	76	3,63	0,63		
Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita	četvrti	71	4,07	0,68	3,433	0,00
	peti	74	3,86	0,69		
	šesti	69	4,05	0,59		
	sedmi	68	3,82	0,69		
	osmi	76	3,73	0,68		
Samokontrola, kontrola ometajućih emocija i impulsa	četvrti	71	3,55	0,82	2,505	0,04
	peti	74	3,49	0,98		
	šesti	69	3,72	0,88		
	sedmi	68	3,40	0,95		
	osmi	76	3,28	0,81		
Empatija i altruizam	četvrti	71	4,85	0,34	3,531	0,00
	peti	74	4,59	0,59		
	šesti	69	4,53	0,72		
	sedmi	68	4,50	0,77		
	osmi	76	4,55	0,61		
Istinoljubivost, izgradnja standarda časti i integriteta	četvrti	71	4,24	0,80	2,717	0,03
	peti	74	4,08	1,19		
	šesti	69	4,17	1,16		
	sedmi	68	4,43	0,94		
	osmi	76	4,55	0,94		
Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena	četvrti	71	2,47	0,88	5,129	0,00
	peti	74	2,57	0,86		
	šesti	69	2,87	0,88		
	sedmi	68	2,54	0,64		
	osmi	76	2,96	0,79		
Inovacija, otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije	četvrti	71	3,64	0,85	3,25	0,01
	peti	74	4,13	0,77		
	šesti	69	3,84	0,84		
	sedmi	68	3,83	0,82		
	osmi	76	3,85	0,70		

Tabela 4. Povezanost školskog uspjeha učenika sa komponentama emocionalne kompetencije učenika u školi

Emocionalne kompetencije	EK1	EK2	EK3	EK4	EK5	EK6	EK7	
Uspjeh	Pirsonov coeficijent korelacije	-0,02	0,11*	0,01	0,22**	-0,10	-0,09	0,17**
	Sig.	0,67	0,03	0,96	0,00	0,06	0,07	0,00
	Broj ispitanika	358	358	358	358	358	358	358

Četvrti cilj našeg istraživanja je ispitivanje povezanosti školskog uspjeha sa komponentama emocionalnih kompetencija učenika u školi. Ova veza je istražena pomoću koeficijenta Pirsonove linearnog korelacije. Pregled rezultata korelacione analize Tabela 4, ukazuje da postoji niska statistički značajna povezanost između emocionalnih kompetencija i uspjeha učenika. Kod tri od sedam subtestova ta povezanost je negativna i to: Emocionalna svijest, prepoznavanje svojih i tuđih emocija $r=-0,02$, Adaptabilnost, fleksibilnost u prihvatanju promjena $r=-0,10$ i Inovacija, otvorenost za nove ideje, pristupe i informacije $r=-0,09$ i nije statistički značajna.

DISKUSIJA

Nalazi istraživanja pokazuju da učenici veoma visoko procjenjuju svoje emocionalne kompetencije jer je zbir aritmetičkih sredina za sve subtestove iznosi $M=3,78$ i standardnu devijaciju od $SD=0,38$ koja pokazuje dobru homogenost rezultata. Rezultati naših istraživanja poklapaju se sa nalazima istraživanja Jašarević, Jašarević i Hadžić (2015) koji su na uzorku od 329 ispitanika došli do vrijednosti aritmetičke sredine $M=3,65$ u samoprocjeni učenika o njihovim emocionalnim kompetencijama.

Faktori koji su uticali na ovakvu samoprocjenu emocionalnih kompetencija su škola i roditelji. Sve do pred kraj dvadesetog vijeka se vjerovalo da učenje emocionalnosti nije predmet školovanja, da je naša emocionalnost genetske, instinktivne i nagonске prirode te da školsko učenje nema mnogo uticaja na emocije. Noviji radovi su pokazali da se emocionalnost uči (Eisenberg, 2000; Goleman, 1998; Jakobs, Manstead Fischer, 2001; Pollak i Fries, 2001), a sve češće susrećemo radove koji se bave proučavanjem emocionalnosti u školskim uslovima, u nastavi. Istraživanje koju su sproveli profesori na Filozofskom fakultetu Banjalučkog univerziteta zajedno sa kolegama sa Alster univerziteta iz Irske (Branković, 1999; Hartop i Farel, 2000; Ilić, 1999; Milijević, 1999; Suzić, 1999), na uzorku od 783 učenika uzrasta od 9 do 15 godina su potvrdila da primjena različitih modela interaktivne nastave doprinosi razvoju emocionalnih sposobnosti kod učenika te da su tim načinom rada oduševljeni pored učenika i nastavnici (Suzić, 2001).

Uloga roditelja u razvoju emocionalnih kompetencija je takođe značajna jer to pokazuju istraživanja Selimović i Selimović (2009) koji su uradili eksperimentalno istraživanje na uzorku od 125 učenika i njihovih roditelja utvrdili da se roditelji mogu instruirati kako bi mogli kroz instrukcije svojoj djeci podsticati njihove emocionalne kompetencije.

Naše istraživanje je pokazalo da postoji statistički značajna razlika između ispitanika s obzirom na spol u tri od sedam subtestova i to kod: Samopouzdanja, jasnog osjećaja vlastitih moći i limita, Samokontrole, kontrole ometajućih emocija i impulsa i Empatija i altruizamona u korist ispitanika ženskog spola. Kod ostalih subtestova nije nađena statistički značajna razlika.

Rezultati istraživanja Jašarević et al. (2015), pokazuju identične rezultate. Utvrđivanje značajnosti t-testom razlika aritmetičkih sredina u samoprocjeni učenika o razvijenosti emocionalnih kompetencija, s obzirom na spol učenika pokazalo je da postoji statistički značajna

razlika aritmetičkih sredina (M) na nivou $p<0,05$, u korist učenika ženskog spola.

Nalazi Suzić (2002) su takođe pokazala da ispitanici ženskog spola imaju razvijenije emocionalne kompetencije.

Istraživanja Selimović i Selimović (2009) pokazuju da spol bitno ne utječe na podsticanje emocionalnih kompetencija kod učenika jer nije nađena statistička razlika između ispitanika s obzirom na spol.

Nalazi našeg istraživanja pokazuju da postoji statistički značajna razlika u samoprocjenu učenika o razvijenosti emocionalnih kompetencija u svim subtestovima na nivou zaključivanja od ($p<0,01$ i $p<0,05$) s obzirom na dob (razred) koji pohađaju. Vrijednost aritmetičke sredine je najviša kod učenika četvrtog i šestog razreda što nam govori da se na emocionalne kompetencije više obraća pažnja u razrednoj nego i predmetnoj nastavi, odnosno da se ove kompetencije guše u starijim razredima osnovne škole.

U istraživanjima nekih autora našli smo identične rezultate, Suzić (2002) je došao do toga da kod učenika uočava da su one jače izražene kod učenika nižih razreda osnovne škole. Što su duže u školi, učenici su manje opredijeljeni za kompetencije potrebne za život u XXI vijeku. To indicira na postavku da tradicionalna škola više guši nego razvija kompetencije za XXI vijek. Suzić (2002).

Ovi nalazi se slažu sa istraživanjima u kojima su tretirane neke od varijabli vezanih za generacijske razlike u odnosu prema školi i savremenim medijima. Konkretno, Vigfild i saradnici su našli da učenici mlađih razreda osnovne škole više vrednuju aktivnosti na kompjuteru i muziku nego učenici viših razreda osnovne škole (Wigfield et al., 1990). Jedna studija je pokazala da učenici četvrtog razreda osnovne škole žele više biti afirmisani i uspješni u školi nego učenici osmog razreda (Miller i Byrnes, 2001).

Nalazi od Jašarević et al. (2015), pokazuje da je utvrđivanje značajnosti t-testom razlika aritmetičkih sredina u samoprocjeni učenika o razvijenosti emocionalnih kompetencija, s obzirom na razred učenika koji pohađaju, i da ona pokazala da postoji statistički značajna razlika aritmetičkih sredina (M) na nivou $p<0,01$, u korist učenika četvrtog razreda osnovne škole.

Povezanost školskog uspjeha i samoprocjene emocionalnih kompetencija utvrđivali smo Pirsonovim koeficijentom korelacije. Na osnovu vrijednosti koeficijenta korelacije došli smo do zaključka da je uspjeh učenika značajno korelira sa samoprocjenama učenika o razvijenosti emocionalnih kompetencija. Ovu povezanost je dokazao i Suzić (2002) ističući da BEL-indeks značajno korelira sa školskim uspjehom što ukazuje na njegovu predikativnu vrijednost u odnosu na školsko postignuće učenika. Do sličnih rezultata su došli i Jašarević et al. (2015), koji su u svom istraživanju uočili povezanost školskog uspjeha sa komponentama emocionalne kompetencije učenika u školi.

Nalazi našeg istraživanja su dali odgovore na neka pitanja o emocionalnim kompetencijama. Ostaje dosta prostora da se ispita utjecaj raznih faktora na njihov razvoj kao i načini kako ih razvijati.

ZAKLJUČAK

Nakon detaljne teorijske analize emocionalnih kompetencija učenika kao i empiriskog istraživanja koje je sprovedeno među učenicima osnovne škole može se zaključiti da je potrebno posvetiti posebnu pažnju svim aspektima koji su povezani s emocionalnom zrelošću jer je utjecaj emocionalnih kompetencija na život općenito nemjerljiv. Emocionalne kompetencije čine jednu od četiri grupe kompetencija, a kao i ostale grupe imaju sedam podgrupa. Vrste emocionalnih kompetencija u ovom radu su prezentirane pomoću 21-og ajtema razvrstanih u pomenutih sedam podgrupa.

Dobiveni rezultati istraživanja kao i njihova interpretacija se odnose na pojedine podgrupe emocionalnih kompetencija ali i na emocionalne kompetencije kao cjelinu.

Na osnovu navedenih rezultata istraživanja, mogu se donijeti slijedeći zaključci o emocionalnim kompetencijama. Postoji visok nivo samoprocjene učenika o razvijenosti kompetencija.

Rezultati ukazuju na potrebu za dodatnim istraživanjima posebno za razvijenost adaptabilnosti, fleksibilnosti u prihvatanju promjena da bi se ustanovilo zašto je samoprocjena učenika osnovne škole rezultirala niskim nivoom razvijenosti navedene emocionalne kompetencije, ali i empatije i altruizma koje su visoko procjenjeni i posebne su važnje za zdrav emocionalni razvoj.

Spol, razred i školski uspjeh imaju značajan utjecaj na samoprocjenu učeničkih kompetencija i to je potvrđeno kroz istraživanja.

Istraživanje ukazuje i na potrebu reforme savremenog nastavnog sistema, zbog prilagođavanja odnosno poboljšanja utjecaja škole na razvoj emocionalnih kompetencija da bi se zaustavio kontinuitet zanemarivanja ovog bitnog segmenta učeničke ličnosti.

LITERATURA

- Branković, D. (1999). Interaktivno učenje u problemskoj nastavi. U N. Suzić (ur.), *Interaktivno učenje* (str. 109 - 131). Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i UNICEF.
- Brdar, I. i Bakarčić, S. (2006). Suočavanje s neuspjehom u školi: koliko su važni emocionalna kompetentnost, osobine ličnosti i ciljna orijentacija u učenju? *Psihologijske teme*, 15(1), 129-150.
- Chabot, D. i Chabot, M. (2009). *Emocionalna pedagogija*. Zagreb: Educa.
- Chisholm, L. (2005). Bridges for Recognition Cheat Sheet: Proceedings of the SALTO Bridgesfor Recognition: Promoting Recognition of Youth Work across Europe, Leuven-Louvain.

- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology*, 51, 665-697.
- Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Hartop, B. i Farel, Š. (2000). Slučaj interaktivne nastvne metodologije. U N. Suzić (ur.), *Interaktivno učenje* (str. 131-157). Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i UNICEF.
- Ilić, M. (1999). Interaktivna nastava različitih nivoa složenosti. U N. Suzić (ur.), *Interaktivno učenje* (str. 77-108). Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i UNICEF.
- Jašarević, V., Jašarević H. i Hadžić, S. (2015). Razvijenost kompetencija kod učenika osnovne škole. U I. Rađo (ur.), *Zbornik radova 1. Međunarodne naučne konferencije InSSED* (str. 185-194). Travnik: Edukacijski fakultet.
- Jakobs, E., Manstead, A. S. R., & Fischer, A. H. (2001). Social context effects on facial activity in a negative emotional setting. *Emotion*, 1, 51-69.
- Milijević, S. (1999). Interaktivno učenje u egzemplarnoj ili paradigmatškoj nastavi. U N. Suzić (ur.), *Interaktivno učenje* (str. 133-148). Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i UNICEF.
- Miller, D. C., & Byrnes, J. P. (2001). Adolescents' decision making in social situations: A self-regulation perspective. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22, 237-256.
- Oatley, K. i Jenkins, J. M. (2003). *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pollak, S. D., & Fries, A. B. W. (2001). Perceptual asymmetries reflect developmental changes in the neuropsychological mechanisms of emotion recognition. *Emotion*, 1, 84-98.
- Selimović, H. i Selimović, Z. (2009). Obrada roditeljske instrukcije djeci u školskom učenju. *Naša škola: Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 50(220), 99-116.
- Suzić, N. (1999). Interakcija kao vid učenja i poučavanja. U N. Suzić (ur.), *Interaktivno učenje* (str. 9-44). Banja Luka: Ministarstvo prosvjete i UNICEF.
- Suzić, N. (2001). *Interaktivno učenje III*. Banja Luka: TT-centar.
- Suzić, N. (2005). *Pedagogija za XXI stoljeće*. Banja Luka: TT-Centar.
- Wigfield, A., Harold, R., Eccles, J., Aberbach, A., Freedman-Doan, K., & Yoon, K. S. (1990). Children's Ability Perceptions and Values During the Elementary School Years. Rad prezentovana na Annual meeting of the American Educational Research Association, Boston, MA, USA.

INFORMACIJE O AUTORIMA**Hazim Selimović**

Edukacijski fakultet Univerziteta u Travniku
e-mail: hazim.selimovic@gmail.com

Nermin Mulaosmanović

Edukacijski fakultet Univerziteta u Travniku
e-mail: nerminmulaosmanovic81@gmail.com

Zehrina Selimović

Edukacijski fakultet Univerziteta u Travniku
e-mail: zehrina.selimovic@gmail.com